

Geachte leden van Gedeputeerde Staten, beste Statenleden,

De verlenging die u mij gunt als uw Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit (PARK) is voor mij eervol en hoopvol. Het geeft aan dat mijn aanpak u bevalt en dat u een zekere continuïteit en verdieping wenst. Een nieuwe termijn van vier jaar verdeel ik in twee perioden van elk twee jaar. De eerste twee jaar staan in het teken van de Omgevingsvisie en de invoering van de Omgevingswet met aandacht voor ruimtelijke samenhang in een brede opvatting over omgevingskwaliteit (zie het visie pamflet in de bijlage).

In mijn recente advies naar aanleiding van de concept-Omgevingsvisie heb ik geconstateerd dat het begrip 'omgevingskwaliteit' een belangrijke voorwaarde is binnen de provinciale visie. Ruimtelijke kwaliteit is daar een onderdeel van, maar er zal met de invoer van de Omgevingswet ook een bredere afweging bestaan op basis van andere omgevingsfactoren. Er is nog weinig concreet gemaakt welke werkwijze en interpretatie past bij de begrippen 'ruimte', 'kwaliteit' en 'omgeving'. Ik verwacht dat ik met mijn werkprogramma opheldering en inspiratie kan bieden.

Ook is te verwachten dat de komende jaren een aantal voorbeelduitwerkingen te bewonderen zullen zijn van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen zoals energielandschappen, woonwijk verdichting, gezond makende mobiliteit, kringloop landbouw en herontwikkeling van bedrijventerreinen. Ik kan bij het ontwikkelen van deze voorbeelden een onafhankelijke rol spelen als onderdeel van een kwaliteitsteam (Q-team) of door samen met provinciale ontwerpers en ontwerpend onderzoek de verbeelding op te rekken. Met name de stap van 'inpassing' naar de meer complexe opgave van 'meervoudigheid' en 'integraliteit' is een uitdaging waarbij voorbeelden nodig zijn.

Het werkprogramma voor de periode 2020-2022 bestaat uit vier hoofdlijnen die ingaan op het ontwikkelen van concrete voorbeelden van meervoudig ruimtelijk gebruik, de samenhang van nieuwe ontwikkelingen binnen de landschappen van de provincie Utrecht, het ontwikkelen van een beeldende taal voor omgevingskwaliteit en het stimuleren van een bouwcultuur. Binnen deze hoofdlijnen kunnen verschillende typen projecten vorm krijgen, variërend van ruimtelijke studies, prijsvragen, debatten, nieuwsbrieven, podcast afleveringen en adviezen. Eind 2022 zal dit programma en mijn individueel functioneren met u worden geëvalueerd.

De vier hoofdlijnen¹ zijn:

1. **Park-inclusief ontwikkelen** - Voorbeelduitwerkingen van meervoudige doelen, sociale samenhang en natuurrelaties via parkwegen, blauwe radialen, parkwijken, groene bedrijventerreinen en binnendorpelijk verdichten.
2. **Het volgende landschap** - Brede verkenning van integrale gebiedsprofielen die grootschalige ontwikkelingen samenhang geven; landbouw, energie, recreatie, voedsel, water en natuur.
3. **Omgevingswaarden** - Onderzoeken van een nieuwe beeldende en rechtsgeldige meetlat voor omgevingskwaliteit, passend bij de nieuwe Omgevingswet.
4. **Bouwcultuur** - Gevraagd advies, Q-teams, project supervisie en excursie- en debat programma.

---

¹ Deze vier hoofdlijnen vormen ook houvast voor een begroting van mijn eigen inzet en de verdeling van het werkbudget. Alle hoofdlijnen begroot ik in beginsel op gelijke inzet en inhuur.

Met de Provinciale Commissie Leefomgeving (PCL) is ook een gezamenlijke agenda opgesteld met daarin drie thematische verkenningen die passen in beide werkprogramma's:

- Woningbouw en leefomgevingskwaliteit binnenstedelijk en binnendorpelijk².
- Vrije tijd, recreatie en toerisme³.
- Een serie excursies naar voorbeelden van ruimtelijke transitie opgaven⁴.

De interactie met Statenleden geef ik vorm door een halfjaarlijkse bijeenkomst in afstemming met de PCL, om de stand-van-zaken door te nemen. Vanwege goede ervaringen in de afgelopen termijn, zal ik alle fracties eenmaal per jaar aanschrijven voor een afspraak, om informeel over specifieke onderwerpen te praten. Adviezen zal ik zoveel mogelijk uitbrengen op momenten die samenvallen met bespreking van onderwerpen in commissievergaderingen. Ontwerpend onderzoek heeft een meer inspirerend karakter en loopt per definitie op zaken vooruit. Het bespreken van dit type werk krijgt een beter podium door een studiemiddag, podcast of tentoonstelling voor een breder publiek. Het agenderen van adviezen of studies in commissievergaderingen gebeurt op initiatief van Statenleden.

De interactie met Gedeputeerde Staten geef ik vorm via een regelmatig overleg met gedeputeerde van Essen. Adviezen met betrekking tot bepaalde portefeuilles kunnen aanleiding zijn voor een tussentijds overleg met afzonderlijke gedeputeerden. Alle adviezen worden voorzien van een C-stuk waarmee een reactie van GS geformaliseerd is.

De interactie met ambtenaren geef ik vorm door samen te werken met ambtelijke teams tijdens het traject om te komen tot adviezen en ontwerpend onderzoek. Dit kan een intensieve samenwerking zijn of het kan via een klankbordgroep. Ik zal mij inzetten om een nieuwe ambtelijke bundeling gestalte te geven aan meer samenhang tussen, onder andere, een groeiende groep ontwerpers, het Provinciaal Ontwerp Platform Utrecht (POP-U), het Innovatie Programma Fysieke Leefomgeving en het Integraal Gebiedsontwikkelingsprogramma.

De interactie buiten het provinciehuis krijgt vorm via onderwijsopdrachten, inhuur van advies- en ontwerpbureaus en onderzoeksinstituten. Er bestaan verschillende regionale netwerken en inhoudelijke netwerken waarmee ik goed contact onderhoud, zoals het College voor Rijksadviseurs, de vereniging Deltametropool, collega adviseurs bij andere provincies, Mooisticht en Architectuurcentrum Aorta. Ik verheug me op het opnieuw leven inblazen van de jaarlijkse dag van de ruimtelijke kwaliteit en een regelmaat in landschapscafés waarbij alle regionale partners worden geïnspireerd en van zich mogen laten horen.

Al mijn adviezen, nieuwsbrieven en andere uitlatingen zijn publiek toegankelijk via de provinciale website: <https://www.provincie-utrecht.nl/politiek-bestuur/provinciaal-adviseur-ruimtelijke-kwaliteit>

---

² Passend bij het PARK werkprogramma 'Park-inclusief ontwikkelen'.

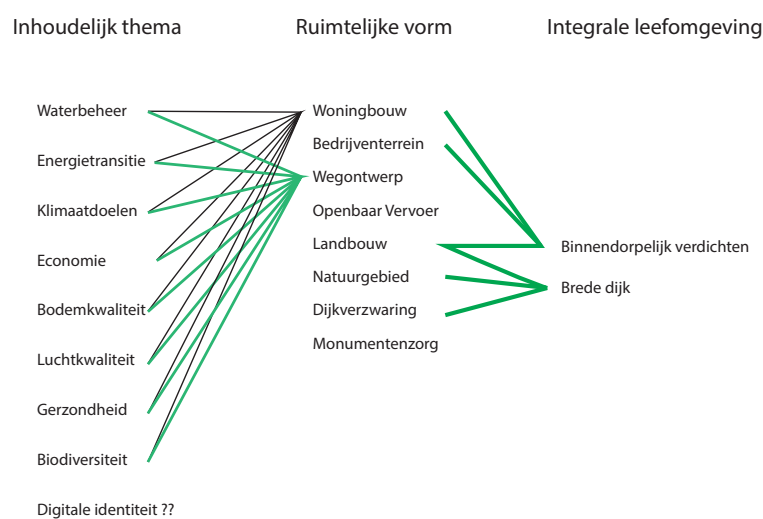
³ Passend bij het PARK werkprogramma 'Het Volgende Landschap'.

⁴ Passend bij het PARK werkprogramma 'Bouwcultuur'.

Toelichting op hoofdlijn 1

Park-inclusief ontwikkelen - Voorbeelduitwerkingen van meervoudige doelen, sociale samenhang en natuurrelaties via parkwegen, blauwe radialen, parkwijken, groene bedrijventerreinen en binnendorpelijk verdichten.

Er zijn meer concrete voorbeelden nodig om te kunnen oefenen met het combineren van meervoudige doelen in ruimtelijke ontwikkelingen. Het is op papier relatief eenvoudig om kwalitatieve doelen te combineren met ruimtelijke ontwikkelingen, maar wat voor effect heeft dat op het niveau van een bouw- en aanbestedingstraject? In onderstaande tabel zijn de belangrijkste kwalitatieve kerntaken van de provincie (links) afgezet tegen de bestaande ruimtelijke vormen (rechts) en de nieuwe mengvormen die wenselijk zijn (integrale leefomgeving).

In de meest brede zin kunnen alle kwalitatieve doelen richtinggevend zijn voor het ruimtelijk ontwerp. Alles kan dus met alles verknoopt raken. Dit schrikt mij als ontwerper niet af. Het is zelfs een circulair uitgangspunt. Maar in de praktijk is dat nog niet zo eenvoudig. Daarom zal ik binnen deze hoofdlijn een aantal ruimtelijke ontwerpen met zoveel mogelijk meervoudige doelen bespreken en ontwikkelen.

- Verdichting in de A12 zone. TU-Delft masteratelier voorjaar 2020.
- Boekpresentatie en werksymposium 'Levende Bermen' ism uitgeverij Blauwdruk.
- Mobiliteit met Allure. Beeldend onderzoek naar reisbeleving.
- Bestaande N-wegen omvormen tot 60 km/uur Parkwegen op de Utrechtse Heuvelrug.
- Binnendorpelijke verdichting en kernrandzone ontwikkeling. Locatie nog niet bekend.
- Herontwikkeling van gemengde bedrijventerreinen. Locatie nog niet bekend.
- **Een bijzonder onderdeel** is het voornemen om samen met het College voor Rijksadviseurs een traineeprogramma te verkennen voor ruimtelijk ontwerp binnen verschillende overheden.

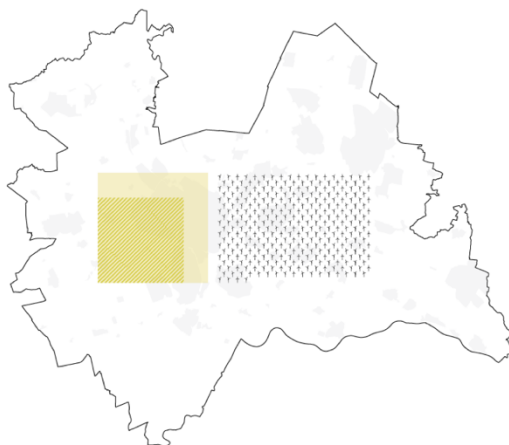
Als werkvorm zijn ontwerpateliers aan onderwijsinstututen mogelijk, prijsvragen, gerichte ontwerpstudies door multidisciplinaire teams.

Toelichting op hoofdlijn 2

Het volgende landschap - Studies naar integrale gebiedsprofielen die grootschalige ontwikkelingen samenhang geven; landbouw, energie, recreatie, voedsel, water en natuur.

Er zijn meerdere trends en ontwikkelingen waardoor de landschappen van de provincie Utrecht zullen veranderen. Deels zijn dat ontwikkelingen vanuit de huidige landschapsbeheerders zelf (landbouw, landgoederen en buitenplaatsen, natuur- en waterbeheer) en deels zijn dat ontwikkelingen van daarbuiten (energietransitie, toename recreatie en toerisme, kernrandzone ontwikkeling). Het is duidelijk dat het verschil tussen agendering van 'binnenuit' en van 'buitenaf', tot spanningen kan leiden. Om dit in goede banen te leiden, bestaan er binnen het ruimtelijk beleid kwaliteitsgidsen voor de verschillende landschapstypen. De status hiervan is slechts 'inspirerend'. In de gidsen worden historische kernkwaliteiten van een gebied beschreven waarbij aan de ontwikkelaar of gemeente wordt overgelaten om nieuwe ontwikkelingen in te passen.

Dit is een arbeidsintensief proces dat bovendien veel onduidelijkheden bevat omdat er geen vaste

Duurzame zonne- en windenergie is nodig om de provincie te voorzien van de jaarlijkse elektriciteitsbehoefte van 31 Petajoule. Naast zonnepanelen op daken is in een laag scenario 9300 ha zonneveld nodig, óf 328 windturbines van elk 8 Megawatt

Ringparkmagazine, Groen Groeit Mee Opgave

inrichtingsprincipes zijn vastgesteld door de provincie. Het gehele proces van toetsing van een relatief kleine ruimtelijke ingreep ten opzichte van een veel groter en historisch complexer landschap, beperkt ook het vooruitdenken in grotere landschappelijke veranderingen. De nadruk zal daardoor blijven liggen op 'inpassing' en niet op 'het volgende landschap'. Toch zijn er redenen voor grotere landschappelijke veranderingen. Tel maar alle windmolens en zonnevelden op om de provincie energieneutraal te maken en je kijkt aan tegen een verandering van ongeveer een derde van de huidige landschappen.

Daarom zal ik binnen deze hoofdlijn een aantal regioprofielen onderzoeken om alle landschappelijke veranderingen integraal te verbeelden.

- Vervolg Groene Hart studie en prijsvraag Grote Vriendelijke Reus. Regiodeal ontwerpend onderzoek energielandschappen in het Groene Hart, samen met provincies ZH en NH.
- Energielandschappen als onderdeel van gemengde boerenbedrijven. In samenwerking met gebiedscoöperatie O-GEN.
- Een regionaal voedselsysteem voor het Kromme Rijngebied.
- Utrechtse Brood en Spelen prijsvraag (vernieuwing landelijk gebied op basis van buitenplaatsen/landgoederen). In samenwerking met het College voor Rijksadviseurs.

Als werkvorm zijn ontwerpateliers aan onderwijsinstututen mogelijk, prijsvragen en gerichte ontwerp- en onderzoekstudies door multidisciplinaire teams.

Toelichting op hoofdstuk 3

Omgevingswaarden - Onderzoeken van een nieuwe beeldende meetlat voor omgevingskwaliteit, passend bij de nieuwe Omgevingswet.

De nieuwe Omgevingswet introduceert een interessant en breed begrip om omgevingskwaliteit vast te stellen: 'Omgevingswaarde'. Hiermee kan de gewenste staat of kwaliteit van de fysieke leefomgeving worden bepaald. Dit kan de luchtkwaliteit zijn, maar het kan, theoretisch ook de lengte van een historische laan zijn of de bouwmaterialen die worden gebruikt in woningbouw. De nieuwe spelregel die de Omgevingswet overheden oplegt, is het formuleren van kwaliteit in de vorm van "meetbare, berekenbare of anderszins objectieve termen" (Art. 2.9 (3)).

Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden

Datum publicatie	Organisatie	Jaargang en nummer	Rubriek	Datum ondertekening
26-04-2016 09:00	Ministerie van Infrastructuur en Milieu	Staatsblad 2016, 156	Wet	23-03-2016

AFDELING 2.3 OMGEVINGSWAARDEN

§ 2.3.1 Algemene bepalingen

Artikel 2.9 (omgevingswaarden)

1. Op grond van deze afdeling worden omgevingswaarden vastgesteld met het oog op de doelen van de wet.
2. Een omgevingswaarde bepaalt voor de fysieke leefomgeving of een onderdeel daarvan:
  - a. de gewenste staat of kwaliteit,
  - b. de toelaatbare belasting door activiteiten,
  - c. de toelaatbare concentratie of depositie van stoffen.
3. Een omgevingswaarde wordt uitgedrukt in meetbare of berekenbare eenheden of anderszins in objectieve termen.

Om de kansen te onderzoeken die dit nieuw juridische begrip biedt voor ruimtelijke opgaven met een maatschappelijke meerwaarde, zal ik de volgende onderzoeken opzetten:

- Welke type waarden zijn juridisch mogelijk en maatschappelijk wenselijk? Hoe vast te stellen, te monitoren, bij te stellen?
- Op welke manier zijn omgevingswaarden meetbaar of 'anderszins in objectieve termen' vast te leggen met taal, geluid of beeld?
- Welke omgevingswaarden, zoals bijvoorbeeld regionaal geproduceerd hout, zijn te verwerken tot bouw materiaal voor woningbouw en bedrijventerreinen?

Als werkvorm zijn onderzoeksvragen en ontwerp ateliers aan onderwijsinstututen mogelijk en gerichte ontwerp- en onderzoek studies door multidisciplinaire teams.

Toelichting op hoofdlijn 4

Bouwcultuur - Gevraagd advies, Q-teams, project supervisie en excursie- en debat programma.

Met de verklaring van Davos (2018), is een Europese bouwcultuur geagendeerd en door veel Europese ministers van cultuur getekend. Het is opvallend dat de bouwopgave de komende decennia blijkbaar in het teken zal staan van kwaliteit en niet enkel van hoeveelheid. Bouwen heeft hiermee een versterkte relatie met cultuur, onderwijs en wetenschap. De betekenis van deze Europese verklaring is door de Raad van Cultuur en het College van Rijksadviseurs kracht bijgezet (2020, 'Verder met de verklaring van Davos'). Een belangrijk advies hierin is het organiseren van hoogwaardig opdrachtgeverschap bij gemeenten, regio's en provincies.

Die handschoen pak ik graag op.

Bijvoorbeeld door samen met de PCL het beleven van ruimtelijke kwaliteit mogelijk te maken in een excursie en debatprogramma, gevolgd door een dialoog met bestuurders, experts en gebruikers.

Q-teams of kwaliteitsteams nemen een unieke sleutelpositie in om te adviseren en mee te kijken of de afgesproken doelen die zijn opgesteld vanuit een bestuur akkoord ook tijdens de voorbereiding en de uitvoer door een projectteam en/of de markt (aannemende en uitvoerende partij) worden gehaald. In sommige gevallen kan het Q-team of supervisor ook een rol spelen om, met behulp van participatie met omwonenden, tot een helder ruimtelijk afwegingskader te komen, als aanvulling op technische onderzoeken, voorontwerp en een begroting.

Op dit moment neem ik, namens de provincie Utrecht, deel aan de volgende kwaliteitsteams, in volgorde van tijdsbesteding:

- Q-team Sterke Lekdijken
- Q-team ondertunneling Maarsbergen
- Q-team A12 kunstwerk
- Ruimtelijk Panel MIRT-verkenning
- Denktank parkinclusief ondernemen
- Afstemming met het College voor Rijksadviseur
- Netwerk van bouwmeesters en provinciaal adviseurs
- Q-team Beatrixsluis
- Q-team Ring Utrecht

Ik verheug op de komende jaren,

Dr. ir. Paul Roncken, landschapsarchitect.

Bijlage: visie pamflet

The Art Of Clean Up, Ursus Wehrli. Links een beeld van het ontwerp van een levende dennentak, rechts het beeld als een metafoor voor de Nederlandse ruimtelijke ordening van dezelfde dennentak. De ruimtelijke opgave voor de toekomst is om integraal te ontwerpen in plaats van objecten naast elkaar te ordenen. Mijn streven is om levende systemen te ontwerpen, een vervlechting van mens en natuur.

Algemene visie van de PARK op meervoudige doelen en omgevingswaarden:

De belangrijkste opgave voor de komende jaren is tevens de moeilijkste opgave: het vormgeven van de grote verbouwing van Nederland aan de hand van nieuwe technologieën en nieuwe inzichten in natuurinclusief ontwikkelen, afgestemd op, onder andere, broeikasgassen, bodem- en waterkwaliteit en beschikbaarheid, biodiversiteit en klimaat.

Naar mijn idee is dit moeilijk omdat er voorlopig helemaal geen sprake is van nieuwe technologieën of nieuwe inzichten ten opzichte van natuur. Het is voorlopig meer van hetzelfde, of, meer van iets dat dertig jaar geleden ook al op de plank lag. Natuur staat namelijk nog steeds tegenover niet-natuur; en technologie is nog steeds vervuilend, belastend en het enige middel om de economie draaiende te houden.

De Nederlandse ontwerptraditie en ruimtelijke ordening is prima in staat om verschillende delen in beeld te brengen en los van elkaar te agenderen; zij heeft nog niet het inzicht in de relaties tussen die delen en de levensvormen, mens of niet-mens, die hiervan afhankelijk zijn.

Bouwen is geen doel op zich. Het is een middel om een leven samenhang te geven. In de laatste jaren is die samenhang extreem groot geworden. Van smeltende ijskappen tot grote groepen migrerende mensen. De context voor een nieuwe bouwcultuur is te vinden in de werkwijze en vormentaal van samenhang en onderlinge relaties.

De weg naar nieuwe inzichten begint regionaal met een intensieve vervlechting van woon/werk/leerkernen, natuurnetwerken en een vitaal cultuurland; een vervlechting tot een brede economie. Het is me is opgevallen hoe gemakkelijk het is om in een regio, door participatie met burgers, ook andere dan financiële waarden te waarderen. Alles van waarde is wat waard: natuur, zorg, cultuur, onderwijs... Op de regionale schaal ontstaat, als vanzelf, een behoefte aan een brede economie vanuit Omgevingswaarden.